

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародних медіакомунікацій та комунікативних технологій

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник директора
з навчальної роботи

«_____» _____ 20__ року

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІНФОРМАЦІЙНА ГЕОПОЛІТИКА

для студентів

галузі знань **0302 Міжнародні відносини**

спеціальності **8.03020401 – Міжнародна інформація**

КИЇВ – 2013

Розробник: к. політ.н., доцент **Панченко Жанна Олегівна**

Протокол від « ____ » _____ 20 ____ року № ____

Голова науково-методичної ради _____ (_____)
(підпис) (прізвище та ініціали)

« ____ » _____ 20 ____ року

© Ж.О. Панченко, 2013 рік
© _____, 201_ рік
© _____, 201_ рік

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Інформаційна геополітика» складені відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» з *напрямку підготовки – 0302 міжнародні відносини, спеціальності - 8.03020301 – міжнародна інформація.*

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Інформаційна геополітика» є інформаційний вимір сучасного геополітичного середовища.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна «Інформаційна геополітика» базується на циклі дисциплін соціально-гуманітарної підготовки, фундаментальної, математичної та природничо-наукової підготовки, професійної та практичної підготовки, зокрема «Зовнішня політика України», «Міжнародні відносини та світова політика», «Міжнародна інформація», «Комунікативні технології зовнішньополітичних відомств», «Міжнародні медіакомунікації», «Інформаційно-комунікаційні технології в міжнародних відносинах», «Аналіз зовнішньої політики», «Міжкультурні комунікації».

Курс складається з *двох змістових модулів. Перший* присвячено проблемам міждисциплінарного синтезу в конституюванні предмету геополітики та особливостям становлення й розвитку класичної геополітики. Розглядаються континентально-європейська та англо-американська школи геополітики, російська школа геополітики та теоретичні засади формування геополітичної ідентичності України - українська геополітична думка та місце України в класичних геополітичних концепціях ХХ ст. *Другий* – інформаційній парадигмі сучасної геополітики, «образній» складовій та особливостям становлення й розвитку критичного напрямку геополітики. Розглядається конструкт геополітичної ідентичності України та практичні аспекти геополітичного позиціонування України та провідних держав світу й державних об'єднань.

1. Мета і завдання навчальної дисципліни

1.1. **Мета дисципліни** «Інформаційна геополітика» - надання майбутнім магістрам ґрунтовних знань інформаційної парадигми сучасної посткласичної геополітики з урахуванням процесів глобалізації, віртуалізації та медіатизації внаслідок розвитку нових інформаційних технологій та вмінь ефективного дослідження інформаційного виміру сучасного геополітичного середовища України та провідних світових держав і державних об'єднань, ознайомлення з особливостями державних геостратегій та їх практичною реалізацією в інформаційному вимірі міжнародних відносин.

1.2. **Основні цілі та завдання дисципліни** «Інформаційна геополітика» надати студентам *знання про:*

- класичні геополітичні концепції та напрями;
- сучасні геополітичні концепції та напрями;
- інформаційну парадигму сучасної геополітики;
- критичний напрям сучасної геополітики;
- формування геополітичної ідентичності України.

а також **сформувати вміння і практичні навички з:**

- аналізу сучасних геополітичних концепцій розвитку світу, регіонів та держав;
- застосування системного підходу до дослідження сучасних геополітичних концепцій;
- застосування критичного підходу до вивчення та аналізу сучасної геополітики;
- аналізу процесу формування геополітичної ідентичності та геополітичного позиціонування України в міжнародних відносинах.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні знати:

- концептуально-теоретичні основи класичних та сучасних геополітичних концепцій та напрямів;
- теоретичні засади формування геополітичної ідентичності України;
- особливості інформаційної парадигми посткласичної геополітики;
- основні характеристики «образної» складової сучасної геополітики;
- особливості становлення та розвитку критичного напрямку сучасної геополітики;
- основні характеристики складових частин структурного та культурного виміру критичної геополітики;
- основні чинники та тенденції формування сучасної геополітичної ідентичності України та провідних держав/державних об'єднань світу;
- особливості та проблеми геополітичного позиціонування України та провідних держав/державних об'єднань світу в сучасному інформаційному (віртуальному) вимірі міжнародних відносин.

вміти:

- використовувати методології класичної та критичної геополітики в аналізі міжнародних відносин з урахуванням сучасного концептуально-теоретичного та методичного рівня;
- досліджувати та аналізувати інформаційний вимір сучасних геополітичних процесів;
- використовувати критичний підхід сучасної геополітики в дослідженні інформаційного виміру сучасних геополітичних процесів міжнародних відносин;
- добирати, систематизувати й аналізувати інформацію з проблем геополітики та її впливу на формування зовнішньої політики держав, зокрема України;

- аналізувати геополітичні та зовнішньополітичні концепції сучасних держав та державних об'єднань в контексті існуючих геополітичних парадигм;
- аналізувати геополітичні ідентичності та процес геополітичного позиціонування сучасних держав світу.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 108 год. (3 кредити *ECTS*) зокрема: лекції – 34 год., семінарські заняття – 17 год., самостійна робота – 57 год.

2. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

3. Засоби діагностики успішності навчання

3.1 Знання та розуміння студентів оцінюється за допомогою: доповідей, аналітичних записок, тематичних досліджень, здійснення аналітики, групової роботи, опитування у різних формах.

3.2. Когнітивні навички (навички мислення) оцінюються через: аналіз, аналітичні довідки, колоквиум, оцінювання усіх частин окремих модулів, включаючи самостійну роботу.

3.3 Практичні навички студентів оцінюються за допомогою: індивідуальних практичних робіт, доповідей, участі у дискусії, комбінованих тестів; написання практичних робіт, аналізу ситуацій, моніторинг новинних ЗМІ, порівняльного аналізу міжнародних новин.

3.4 Контроль знань здійснюється за модульно-рейтинговою системою, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема **оцінювання теоретичної підготовки (100%)** включає: презентацію (20%), глибинність методології у репрезентованому дослідженні (20%), здійсненність та узгодженість пропозицій (20%), ступінь оригінальності (20%) та визначення методологічних проблем теми, ситуації (20%) та **оцінювання практичної підготовки (100%)** включає: якісну цілісність спостереження (25%), здатність оцінити проблему (25%), ідентифікацію шляхів і методологію вирішення проблеми, яка виникла чи може виникнути (25%), окреслення шляхів вирішення специфічних (неординарних) проблем (25%).

Контроль якості вищої освіти, засоби діагностики та методи оцінювання детально зазначені у «Положенні про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» та відповідно у робочих програмах навчальних дисциплін.

4. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовний модуль I. Класичні геополітичні концепції ХХ ст.

ТЕМА 1. ГЕОПОЛІТИЧНІ НАПРЯМИ ТА КОНЦЕПЦІЇ: ВІД КЛАСИЧНОЇ ДО СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИКИ (17 год.)

Перші геополітичні ідеї. Мюнхенська школа геополітики. Погляди на геополітику як науку, метод, мистецтво, доктрину, школу стратегії, ідеологію,

політичну філософію, національну політику. Підходи до визначення терміну «геополітика». Геополітика як когнітивний конгломерат, де науковий компонент співіснує з іншими складовими. Основні ідеї континентальної школи. Ключові характеристики континентальної геополітики. Ідея континентального блоку. Сучасна континентальна геополітика. Геополітична школа «нових правих». Мондіалізм та прикладна геополітика. Основні характеристики англо-американської геополітичної традиції. Концепція «морської сили». Ідеї мондіалізму в англо-американській школі. Месіанські геополітичні концепції, концепція культурно-історичних типів М.Я. Данилевського, геополітичні ідеї В.П. Семенова-Тян-Шанського, концепції євразійства та неєвразійства, геополітичні ідеї В. Цимбурського, сучасні геополітичні школи.

ТЕМА 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНИ (23 год.)

Чинники впливу на формування вітчизняних поглядів на геополітичне становище України та вибір зовнішньополітичних пріоритетів. Основні геополітичні вектори в українській суспільно-політичній думці на початку ХХ ст. Сучасна українська геополітична думка. Місце України в класичних геополітичних концепціях. Україна в сучасних геополітичних концепціях. "Євразійський" та "європеїстський" підходи до геополітичної ідентичності України.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ II. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВИМІР ПОСТКЛАСИЧНОЇ ГЕОПОЛІТИКИ ТА КРИТИЧНА ГЕОПОЛІТИКА

ТЕМА 3. ІНФОРМАЦІЙНА ПАРАДИГМА ПОСТКЛАСИЧНОЇ ГЕОПОЛІТИКИ (13 год.)

Поняття інформаційних війн, спеціальних інформаційних та психологічних операцій в координатах сучасної геополітики. Віртуальний вимір геополітичного простору. Значення інформаційних ресурсів у сучасному геополітичному протистоянні. Символічний капітал національної культури. Основні геополітичні конструкти, ідеї та концепції у вимірі премодерну, модерну та постмодерну. Інформаційні ресурси геополітичної ідентичності України. Особливості інформаційних війн та спеціальних психологічних операцій в геополітичному просторі України. Ключові проблеми інформаційного виміру геополітичного середовища України (геостратегічний аспект).

ТЕМА 4. "ОБРАЗНА" СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГЕОПОЛІТИКИ (23 год.)

Анаморфировані географічні простори. Напрями сучасної гуманітарної географії. Особливості імажинальної (географічної іміджелогії) географії.

Геополітичний образ. Міфогеографія та геополітичні міфи. Приватизовані географічні простори. Поняття культурно-географічних образів. Особливості візантійської психокультури. Особливості смислопродукування в соціальних системах візантизму, східних країн (орієнтальна модель), західних країн (окцидентальна), США (адаптивно-вігальна). Ключові геополітичні образи України. Стратегії формування КГО України. Ключові геополітичні образи Росії. Стратегії формування КГО Росії. Проблеми та перспективи формування нових геополітичних образів України.

ТЕМА 5. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО НАПРЯМУ СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИКИ **(14 год.)**

Нові напрями англо-американської політичної географії. Інтелектуали державного управління. Нові геополітичні ідеї М. Фуко, Е. Саїда, С. Делбі. Геополітика як форма міркувань, навантажених різноманітними стереотипами метафоричного змісту. Чинники виникнення критичної геополітики. Ключові напрями критичної геополітики. Зовнішньополітична бюрократія формальної геополітики стратегічного напрямку. Практична геополітика державних лідерів. Популярна геополітика в рамках транснаціональних масових культур (мас-медіа, література, кіно тощо). Геополітична культура конкретного регіону, держави чи міждержавного об'єднання.

ТЕМА 6. СТРУКТУРНИЙ ТА КУЛЬТУРНИЙ ВИМІРИ КРИТИЧНОЇ ГЕОПОЛІТИКИ **(13 год.)**

Геополітичний порядок. Три історичні види геополітичного порядку. Геополітична економіка. Гегемонія та перевага. Технічно-територіальний комплекс. Геополітичний стан. Геополітика як інтерпретативна культурна практика. Географічна уява. Геополітична культура. Геополітичні традиції. Геополітичні візії. Геополітичний дискурс. Геостратегічний дискурс. Геополітична граматики. Геополітичні сюжети та сценарії.

ТЕМА 7. КОНСТРУКТ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ **(12 год.)**

Проблема визначення державної ідентичності в контексті геополітичного позиціонування та національної безпеки. Криза ідентичності в нових геополітичних умовах. Конструювання геополітичної ідентичності на пострадянському просторі. Геостратегічний вимір пошуку ідентичності. Теоретичні погляди на геополітичну ідентичність. Геополітична ідентичність держави та географічні уявлення. Геополітична ідентичність держави та геополітична культура. Геостратегічний вимір пошуку ідентичності України. Теоретичні погляди на геополітичну ідентичність України. Геополітична ідентичність України та географічні уявлення. Геополітична ідентичність України та геополітична культура.

ТЕМА 8. ГЕОПОЛІТИЧНЕ ПОЗИЦІОНУВАННЯ УКРАЇНИ

(12 год.)

Інструменти репутаційного менеджменту в геополітичному позиціонування держави. Репутація як зовнішнє відображення національної та геополітичної ідентичності держави. Державна репутація. Культурна привабливість як фактор геополітичного позиціонування держави. Геополітичне позиціонування України в контексті класичної та сучасної геополітики. Особливості геополітичного позиціонування України в психоментальних вимірах євроентузіазму та євроскептицизму. Культурна привабливість як фактор геополітичного позиціонування держави.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна література:

1. Інформаційні ресурси державної ідентичності: навч. посібник/М.М. Рижков, О.Л. Добржанська, Н.П. Литвиненко, Ж.О.Панченко. – К.:Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 399 с.
2. Геополітика: енциклопедія / за ред.чл.-кор. НАПН України, д-ра філос. наук, проф. Є.М.Суліми. – К.:Знання України, 2012. – 919 с.
3. Кудряченко А.І. Геополітика / Кудряченко А.І., Рудич Ф.М., Храмов В.О.- К.:МАУП, 2004.- 296с.
4. Мадіссон В.В. Сучасна українська геополітика: Навч. Посібник/ Мадіссон В.В., Шахов В.А. – К.: Либідь, 2003. – 176 с.
5. Василенко И.А. Геополитика современного мира/ И.А. Василенко. – М.: Гардарики, 2006. – 378с.
6. Панарин И.Н. Информационная война и геополитика/ И.Н.Панарин. - М.: Мир книги, 2006. – 506 с.
7. Тихонравов Ю. В. Геополитика: Учебное пособие/ Тихонравов Ю. В. — М.: ИНФРА-М, 2000. – 269 с.
8. Исаев Б. А. Геополитика/ Исаев Б. А. – Спб.: ПИТЕР, 2005. – 378 с.
9. Toal G. Geopolitical Structures and Cultures: Towards Conceptual Clarity in the Critical Study of Geopolitics/ Toal G. //Geopolitics: Global Problems and Regional Concerns//Bilson Paper 4. – Center for Defence and Security Studies, 2002. – P.75-102.
10. Ó Tuathail G. Problematising geopolitics: survey, statesmanship and strategy/ Ó Tuathail G. // Transactions of the Institute of British Geographers. – 1994. – Vol. 19, №3. - P. 259–272.

Додаткова література:

1. Гаджиев К. С. Введение в политическую науку/Гаджиев К. С. – М.: Логос, 2000. - 541с.
2. Снігир О. В Україна як об'єкт у геополітичних стратегіях держав трансатлантичного регіону [Електронний ресурс]/Снігир О. В // Стратегії розвитку України: теорія і практика. - Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/book/strateg2/chast%203_cnv.htm#a1
3. Дугин А. Основы геополитики/ Дугин А. - М., 1997. – 228 с.
4. Поздняков Э. А. Геополитика/ Поздняков Э. А. - М.: “Прогресс и Культура”, 1995. – 95 с.
5. Коппель О. А. Міжнародні системи та глобальний розвиток: Навч. Посібник / Коппель О. А., Пархомчук О. С. – К.: “Київський Університет”, 2004. - 314 с.
6. Андрущенко (Гринько) С. В. Україна в сучасному геополітичному середовищі/ Андрущенко (Гринько) С. В. – К.: Логос, - 2005. – 286 с.

7. Сорокин К. Е. Геополитика современного мира и геостратегия России/ Сорокин К. Е. - М.: РОССПЭН, 1996. – 385 с.
8. Гаджиев К. С. Геополитика/ Гаджиев К. С. - М.: Международные отношения, 1997. – 385с.
9. Ивашов Л. О доктрине геополитической безопасности России. Экономическая глобализация выгодна России [Электронный ресурс]/ Ивашов Л., Кефели И. - Режим доступа: http://www.rau.ru/observer/№5_2004/5_06.HTM
10. Потульницький В. А. Історія української політології/ Потульницький В. А. – К.: Либідь, 1992. – 192с.
11. Гречанинов В. Після розпаду біполярної системи. Новий світовий порядок та глобалізація на початку ХХІ століття/ Гречанинов В. // Політика і час. - 2002. - №1. - С.58-67.
12. Бжезинський З. Велика шахівниця / Бжезинський З. // Всесвіт. - 1999. - №2. – С.75-145.
13. Маклюен М. Понимание медиа: внешние расширения человека/ Маклюен М. – М.: Канон-Пресс-Ц, 2003. - 464 с.
14. Ивашов Л. Г. Россия или Московия? Геополитическое измерение национальной безопасности России/ Ивашов Л. Г. - М.: Эксмо, 2002. – 199 с.
15. Левандовский В. Украина в геополитических концепциях первой трети ХХ века [Электронный ресурс]/ Левандовский В. //Украинская государственность в ХХ веке. Историко-политологический анализ. - К.: «Політична думка», 1996. - Режим доступа: <http://www.narod.ru/ukrxxx/zmist.htm>
16. Королёв К. Классика геополитики ХХ век/ Королёв К. – М.: «Издательство АСТ», 2003. – с.731.
17. Левандовський В. Україна в геополітичних концепціях першої третини ХХ сторіччя/ Левандовський В. // Політична думка. – 1994. - №3. – С.58-68.
18. Україна та Росія у системі міжнародних відносин ХХІ століття: стратегічна перспектива / під ред. Б. О. Парохонського. - К., 2001. – 316с.
19. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и геостратегические императивы/ Бжезинский З. – М.: Международные отношения, 1999. – 256 с.
20. Ивашов Л. Г. Геополитическое противоборство: место и роль России [Электронный ресурс]/ Ивашов Л. Г. - Режим доступа: <http://ibci.ru/AGP/conferencia/statya01.htm>
21. Нартов Н. А. Геополітика: Учебник для вузов/ Нартов Н. А. - М.:ЮНИТИ, 1999. - 389 с.
22. Цымбурский В. Геополитика для “евразийской Атлантиды” [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.evraz-info.narod.ru/75.htm>
23. Цымбурский В. Это твой последний геокультурный выбор, Россия? [Электронный ресурс]/ Цымбурский В.// Полис. Политические

- исследования. - Режим доступу:
<http://www.politstudies.ru/universum/esse/7zmb.htm>
24. Ивашов Л. О доктрине геополитической безопасности России. Экономическая глобализация выгодна России [Электронный документ]/ Ивашов Л., Кефели И. - Режим доступу:
http://www.rau.su/observer/№5_2004/5_06.HTM
 25. Окара А. В поисках имперской перспективы. Суждено ли Киеву стать новым центром поствизантийской цивилизации? [Электронный ресурс]/ Окара А. // Русский Архипелаг. Сетевой проект Русского Мира. - Режим доступу: <http://www.archipelag.ru/text/224.htm>
 26. Перепелиця Г. Виклик майбутньому. Геополітичні витoki асиметрії українсько-російських відносин / Перепелиця Г. // Політика і Час. –2004. - №10 - С.13-28.
 27. Шерр Дж. Міст до Європи чи театр геополітичних дій?/ Шерр Дж.// Політика і Час. - 2005. - №6. – С.26-37.
 28. Рудич Ф. М. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти/ Рудич Ф. М. – К.: МАУП, 2002.- 488 с.
 29. Пирожков С. Україна в геополітичному вимірі: деякі пріоритети/ Пирожков С. // Украина в современном геополитическом пространстве. Приложение №5(10) к журналу “Персонал”. - 2000. - №2(56) - С.29-38.
 30. Михальченко Н. Лимитроф Європи: случайность или судьба Украины/ Михальченко Н.// Украина в современном геополитическом пространстве. Приложение №5(10) к журналу “Персонал”. - 2000. - №2(56). - С.3-14.
 31. Шаталов Г. Образ, имидж, бренд и репутация региона – что это такое? [Электронный ресурс]/ Шаталов Г. – Режим доступу:
<http://www.regionpr.ru/page122.html>
 32. Замятин Д. Н. Географические образы в гуманитарных науках [Электронный ресурс]/ Замятин Д. Н. – Режим доступу:
<http://www.courier.com.ru/homo/zip/media.zip>
 33. Шупер В. А. Мир виртуальных объектов в географии/ Шупер В. А.// Географическое пространство: соотношение знания и незнания / Первые сократические чтения по географии. М.: Изд-во РОУ, 1993. - С. 18—22.
 34. Замятин Д. Н. Моделирование географических образов: Пространство гуманитарной географии/ Замятин Д. Н. - Смоленск: «Ойкумена», 1999. – 256 с.
 35. Замятин Д. Н. Географические образы мирового развития / Замятин Д. Н. // Общественные науки и современность. - 2001. - №1. - С.125-137.
 36. Донченко О. Романенко Ю. Архетипи соціально життя і політика(глибинні регулятиви психополітичного повсякдення): Монографія/ Донченко О. Романенко Ю. – Київ: Либідь, 2001. – 334 с.
 37. Романенко Ю.В. Смыслопродукування в соціальних системах/ Романенко Ю.В. – К.:ТОВ «ЦТІ» «Е та Е», 2005. – 276 с.

- 38.Цымбурский В. Л. Геополитика как мировидение и род занятий/Цымбурский В. Л. // Политические исследования. - 1999. - №4. - С. 12-19.
- 39.Мартинюк В. О, Троян С. С. Політична географія та геополітика: Словник-довідник / Мартинюк Віталій Олексійович, Троян Сергій Станіславович. - Рівненський ін-т слов'янознавства Київського славістичного ун-ту. — К. : НВЦ ВО, 2005. — 224 с.
- 40.Яценко Б. П. Політична географія і геополітика: Навч. посіб. для студ. геогр. спец. вищ. навч. закл./ Яценко Б. П., Стафійчук В. І., Брайчевський Ю. С., Бородієнко О. В., Подольський А. О. — К. : Либідь, 2007. — 256 с.
- 41.Когут О. В. Геополітичний вибір України: сучасний стан і перспективи розвитку: навчальний посібник / Когут Оксана Володимирівна, Циганчук Анатолій Савович. - Національний ун-т водного господарства і природокористування. — Рівне : НУВГП, 2008. — 111с.
- 42.Геополитика: Хрестоматия / Сост. Б. А. Исаев – СПб.: Питер, 2007. – 512 с.: ил. – (Серия “Хрестоматия”).
- 43.Репутация стран: измерение и управление [Электронный ресурс]/ Openbiz. Источник деловой информации. Национальная идея. - Режим доступа: http://openbiz.com.ua/national_idea/analytics/Reputatsiya_stran_izmerenie_i_upravlenie.html
- 44.Булавіна Н. Нове розуміння актуального мистецтва [Електронний ресурс] / Н. Булавіна // Сучасне мистецтво, Академія мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва. – 2005. - С.9-14. – Режим доступу до журн.: http://www.mari.kiev.ua/2005_03_03.pdf
- 45.Сидоренко В. Візуальне мистецтво України кінця ХХ – початку ХХІ ст. [Електронний ресурс] / В. Сидоренко // Сучасне мистецтво, Академія мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва. – 2005. - С.52-63. - Режим доступу до журн.: http://www.mari.kiev.ua/2005_03_02.pdf
- 46.Сидор-Гібелінда О. Українці на Венеційській Бієнале: сто років присутності / О. Сидор-Гібелінда. - К.: Наш час, 2008. – 303 с. – (Сер. «Невідома Україна»)
- 47.Сидоренко В. Венеціанське Бієнале і проблеми сучасного мистецтва в Україні [Електронний ресурс] / В. Сидоренко // Сучасне мистецтво, Академія мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва. – 2005. - С.117-123- Режим доступу до журн.: <http://www.mari.kiev.ua/02.pdf>
- 48.Сом-Сердюкова О. Венеціанське Бієнале та український контекст [Електронний ресурс] / О. Сом-Сердюкова // Сучасне мистецтво, Академія мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва. – 2005. - С.232-238. - Режим доступу до журн.: http://www.mari.kiev.ua/2005_03_20.pdf
- 49.Вишеславський Г. Венеційські бієнале і кураторські концепції виставок сучасного мистецтва / Г. Вишеславський //Українське мистецтво. – 2008. - №4. -С.10-19.

50. Сухоліт Н. Українське «contemporary» та світ / Н.Сухоліт // Українське мистецтво. – 2008. - №4. - С.26-30.
51. Сидор-Гібелінда О. Бієнале: наступ арту / О.Сидор-Гібелінда// Українське мистецтво. – 2008. - №4. - С.20-24.
52. Вишеславський Г. Чуття і розум 52 Венеціанське Бієнале / Г.Вишеславський// Українське мистецтво. – 2008. - №4. - С. 32-42.
53. Фонд Віктора Пінчука, Минулі виставки//Поема про внутрішнє море, 52 Венеціанська бієнале [Електронний ресурс]/ Режим доступу: <http://pinchukartcentre.org/ua/exhibitions/past/7442>
54. Fukuyama F. The End of History? / Fukuyama F. // The National Interest. - 1989. - Vol. 16. - P. 3-13.
55. Huntington S. The Clash of Civilizations?/Huntington S.// Foreign Affairs. - 1993. - Vol. 72. – P.22-48.
56. Libisky M. The Emerging Primacy of Information/ Libisky M. // Orbis. – 1996. – №40/2. – P.261-276.
57. Ó Tuathail G. Geopolitics and discourse: practical geopolitical reasoning in American foreign policy/Ó Tuathail G., Agnew J.// Political Geography. - 1992. – Vol. 11. - P. 190–204.
58. Dodds K. Political geography III: critical geopolitics after ten years/ Dodds K. // Progress in Human Geography. – 2001. - Vol.25, № 3. - P. 469–484.
59. Wallerstein I. Geopolitics and Geoculture: Essays on the Changing World System (Studies on Modern Capitalism)/ Wallerstein I. – С.:Cambridge UP, 1991.- 205 p.
60. Dodds K. Popular geopolitics and audience dispositions: James Bond and the Internet Movie Database (IMDb)/ Dodds K. // Transactions of the Institute of British Geographers.- 2006. - Vol. 31, Issue 2. - P.116-130.
61. Agnew J. Mastering space: Hegemony, Consciosness and the Revolutionary Process/ Agnew J. Corbridge S. - Oxford: Clarendon Press, 1981. – 415 p.
62. Newman D. Citizenship, identity and location: the changing discourse of Israeli geopolitics / Newman D. // Geopolitical Traditions: A Century of Geopolitical Thought, ed. By Klaus Dodds, Atkinson David, London: Routledge, 2000. – P. 302-311.
63. Fombrun C. The Reputation Landscape [Електронний ресурс] / Charles Fombrun, Cees Van Riel// Corporate Reputation Review, Volume 1, Number 1 and 2, November 1997. - Режим доступу: http://www.reputationinstitute.com/press/1_1_Reputation_Landscape.pdf
64. Reputation Institute [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reputationinstitute.com/>
65. Reputation Institute. RepTrak™ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reputationinstitute.com/advisory-services/reptrak>
66. Passow T. Country Reputation: From Measurement to Management. The Case of Liechtenstein [Електронний ресурс]/ Passow T., Fehlmann R.//2005 IABC International Conference Washington, D.C. – Washington Hilton & Towers, June 27, 2005 (Session M13). – Режим доступу:

http://www.iabc.com/conf2005/docs/Tanja_Passow_Rolf_Fehlmann_M13-1.pdf

67. Executive MScom Project Team, University of Lugano, Switzerland [Электронный ресурс] // Silver Ruler Award for Excellence in Public Relations Measurement “Liechtenstein – Introducing the Global Village: Linking Identity, Reputation, and Communication”// Institute for Public Relations. – Режим доступа: http://www.instituteforpr.org/research_single/liechtenstein_introducing_the_global_village/